

3 főcél: a) idegen művek megértése, b) szóbeli készség, c) írásbeli készség). Milyen újítások vannak küszöbön és miért? stb. Sajnos nem akadtunk rá egy fontos, sőt döntő kérdésre: az idegen nyelvek tanításában mutatkozó eredményre vagy szinte világszerte felpanaszolt sikertelenségre és ennek okaira. Tanulságos lett volna továbbá a kétféle fordítás (idegen nyelvre és anyanyelvre) szerepének, eredményének összehasonlítása is. Ezekre vonatkozólag illetékes helyről azt a felvilágosító magyarázatot kaptam, hogy a kérdőívben foglaltak olyan tényekre vonatkoznak, amelyekre a minisztériumok adhatják meg a válaszokat. Az általam felvetett és elég súlyos kérdések azonban nem tartoznak a minisztériumok hatáskörébe, hanem idevágó nevelés- és oktatásügyi intézmények, az idegen nyelvek tanításával foglalkozó egyesületek keretébe.

E komor színezetű fejtegetések ellensúlyozásaként örömmel állapítjuk meg hiteles és hivatott tanúbizonyságok alapján, hogy az ifjabb modernnyelvi tanári nemzedéknek máris sikerült az élő idegen nyelvek terén az eredményeket lényegesen megjavítani, amit a jövőre nézve is biztató jelként üdvözlünk.

Befejezzük egy ajánlással: *Ne quid nimis* és Máté evangéliumának (22, 21) nyomán egy kéréssel: Adjátok meg az élő idegen nyelveknek azt az óraszámot, amely megilleti őket.

Kemény Ferenc.

Hallásos-rajzos módszer az angol nyelv tanításában.

Módszerem az angol nyelv tanításának legalsó fokára, tehát a kezdet kezdetére vonatkozik, de célja a helyes kiejtés mellett az élőbeszédnek mielőbbi elsajátítása, vagyis az, hogy a tanuló már a tanítás legelején is kevés szóval, de folytonosan az élőnyelvre támaszkodva törekedjék gondolatainak kifejezésére. Céлом tehát az, hogy az alsó fokon megtanítsam a gyermeknyelvet, mégpedig úgy, ahogyan az angol gyermek is elsajátítja és beszéli, idiomatikus kifejezésekkel, kevés szóval, de folyékonyan.

Ugyanabba a szellembe és gondolatvilágba akarom bevezetni a 12 éves tanulót, amelyben az angol gyermek angollá válik, vagyis abba a tipikus mese- és mondavilágba, amelynek minden alakja, háza, fája, állata és növénye angol földről nőtt ki: s minden angol gyermekségének legkedvesebb és legrégebb emlékei közé tartozik. Ezen a jellegzetes angol légkörön akarom átvezetni a gyermekeket, hogy megtanulják ennek a bájos, színes világnak a nyelvét.

Talán valamivel később viszem oda őket, mint amikor ott angolnyelvű testvéreik jární szoktak, de azért most is élvezni fogják ezt a világot, éppen azért, mivel most angol nyelven szólunk hozzájuk. Ezen a mesevilágon áthaladva pedig képesek lesznek az irodalom beható tanulmányozására, mert ott ringott az angol irodalom bölcsője is.

Azt akarom elérni, hogy a gyermek elsősorban *beszélje* s csak azután olvassa és írja az angol nyelvet. Mindenekelőtt tehát megadom neki azt az ú. n. aktív szókinészet, amelyet az alsófokú nyelvoktatásban *Lux Gyula* is ajánl s amely egyedül teszi képessé a tanulót későbbi tanulmányokra.

Módszerem kialakításában két modern szempontnak kívántam lehetőleg tökéletesen eleget tenni: *a művelődésrajz tanításának (Kulturkunde)* és *a munkaiskolának*.

A művelődésrajzi alapnak az angol nyelv tanításában eddig a kezdő fokon még csak igen kevés szerep jutott. Módszerem úgy választja meg a kezdőfokú oktatás anyagát, hogy az angol nép szellemét, lelki mivoltát, gondolkodásmódját és érzelemlátását színes, gyermekes formában tárja a tanulók elé.

A munkaiskola elvének megfelelően ki akarom használni azokat a hangulati és érzelmi mozzanatokot, amelyek minden szellemi tevékenységhez hozzátapadnak s nagy mértékben befolyásolják az érdeklődést és az ismeretek reprodukcióját. Kedverítő mozzanatokot keresek az érdeklődés előmozdítására és igyekszem kihasználni a tanulók munkakedvét. Röviden: a passzív-receptív szerep helyett szeretném aktív-produktív voluntaristikus szerephez juttatni a tanulót, s amennyire lehetséges, a tanítást élménnyé tenni.

Mindenekelőtt néhány szóval rá kell mutatnom azokra a lélektani szempontokra, amelyeket a hallásos-rajzos módszer kialakításában szem előtt tartottam, majd röviden az anyagról, vagyis a művelődésrajzi alapról fogok szólni, s csak azután térek rá a módszer ismertetésére, melyet az anyag közlésére és célkitűzésemre legalkalmasabbnak találtam.

Módszerem lélektani alapjául elsősorban az önmagamon tett megfigyelések szolgáltak. Emlékezetembe százszor meg százszor visszaidéztem azokat a lelki folyamatokat, amelyek útján egyéves angolországi tartózkodásom alatt gyermekkoromban az angol nyelvet megtanultam. Retrospektív megfigyelések alapján később összeállítottam ama lélektani folyamatoknak megfelelő tanítási módszert és magántanítványaimon eredményesen alkalmaztam.

Az angol nyelv természetével különösen ellenkezik az az eljárás, hogy a kezdet kezdetén már szövegolvasás és fordítás szolgáljon a nyelv elsajátításának alapjául. Oka ennek elsősorban az, hogy a helyesírás és a kiejtés között óriási ellentét van, ami rendkívül kedvezőtlenül befolyásolja a gyermek kiejtését és gátolja a gyermeket a nyelvnek bátor és szabad használatában.

A szövegolvasásra alapított nyelvtanítás az alsó fokon, amikor a gyermeket szóra akarjuk bírni, véleményem szerint eltér a természetes lélektani folyamatoktól. Tagadhatatlan, hogy a kimondott szónak elsősorban a tárgyi érzékelés vagy átélés az alapja, nem pedig a nyomtatott szó vagy betű. A gyermek az anyanyelvnek csaknem minden szavát élmények útján sajátítja el s így válik a nyelv lelki tulajdonává.

Nem felejtjük ugyan el, hogy az idegen nyelv tanulása az anyanyelv tanulásával nem egészen azonos folyamat. Tudjuk, hogy az anyanyelv elsajátítása közben a gyermek a szóval együtt tanulja meg a fogalmakat is, vagyis a hangkép és a fogalom egyidőben keletkezik a lélekben. Ámde az iskolában az idegen nyelvet beszélő gyermek már tud beszélni, a fogalmakat, melyeket az idegen szóval fog megjelölni, nem kell újra megalkotnia. Az idegen nyelv tanításában tehát a megtanítandó új szót rendszerint csak a megfelelő magyar szóra mint a tárgy szimbolumára vonatkoztatjuk. Így azonban meglehetősen mechanikus lelki aktus jön létre: az új szót előbb magyar szóra kell vonatkoztatni (fordítani) és csak azután vonatkoztatjuk a tárgyra vagy a fogalomra, de ez a tárgyi vonatkoztatás el is maradhat.

Ez a mechanikus lelki aktus a legfőbb oka az idegen nyelv elsajátításában mutatkozó nehézségeknek és annak, hogy a tanuló bármily jól és gyorsan fordítson is, mégis távol áll attól, hogy egy mondatot önállóan, spontán kimondjon, vagyis hogy beszéljen. Régi lélektani alaptétel ugyanis az, hogy a felidézés elevenisége és könnyedsége a bevésés és az ezzel kapcsolatos asszociációk erősségével egyenes arányban áll. Az idegen szónak közvetlenül az anyanyelvre való vonatkoztatása pedig mint bevésés lélektani szempontból rendkívül erőtlen és mint asszociációs tényező igen gyenge.

Módszerem lényege éppen abban áll, hogy az idegen szavakat a magyarra való fordítás helyett, amennyire lehet, a tárgyra vagy annak a látás útján szerzett képére és az átélésre vonatkoztatom. Mert nem elégszem meg a szavakkal mint a tárgyak szimbolumával, hanem arra törekszem, hogy a tanuló ezeket újra átélje. Ebben az átélésben most már nincs okvetlenül szükség a tárgy képére, mint a fogalomalkotáskor (vagyis mikor a gyermek a szóval együtt a fogalmat is megtanulja), de igenis szükség van a tárgyi érzékeltetésnek valami pótlékára. Ez feltétlenül megkönnyíti a reprodukciót, mert élénk asszociációkat alkot.

En erre a rajzot tartom rendkívül alkalmasnak, mégpedig a vázlatos, sematikus rajzot, amelyet a gyermek maga is elkészíthet. Azt szeretném, ha a nyelvtanulás mindjárt a kezdetén nem lenne fordítás, amelyben az angol szónak magyar szó felel meg, hanem legyen valódi élmény és átélés, amely természetes érzékelések útján jön létre és eleven lelki aktusok alapján válik a gyermeknek tulajdonává.

Csak az erősen átélt szó alkalmas arra, hogy a gyermek új vonatkozásokra fel tudja használni, bánni tudjon vele, vagyis a beszédben alkalmazza. Ha a szó nem elégséges asszociációk útján vonult be a gyermek emlékezetébe (nem is mondom, hogy lelki-világába), akkor nem is lesz alkalmas arra, hogy gyors és élénk reprodukciók keletkezzenek belőle. Az idegen nyelv elsajátítása pedig nem egyéb, mint egy új szókinésnek gyorsabb vagy lassúbb reprodukciós folyamata. Tehát hiába tanul meg a gyermek 400--500 idegen szót a magyar szóhoz asszociálva, az mégsem alkalmas

gyors felidézésére, legfeljebb csak visszaemlékezésre, amelynek ismét csak a fordításban (de nem a beszédben) látja hasznát.

Módszerem tehát a szavak jelentésének átélését tartja fontosnak s ezt természetes úton kívánja elérni, t. i. a látás, a mozgás és a hallás szerveire támaszkodva. A 10 év körüli gyermekben u. i. még olyan elevenen él az utánczás vágya, az alkotó kedv, az élénk tevékenységhez való hajlam és a játék utáni vágy, hogy kár volna ezeket a képességeket kihasználatlanul hagyni.

A látás útján való érzékelés éppen olyan fontos, mint a hallás útján való. Mindkettőre nézve pedig rendkívül alkalmasnak találom az angol népköltészet termékeit és azok ábrázolását. Ezek a versek, mondókák, balladák és mesék ma is százával élnek az angol gyermekvilágban és a nép ajkán; éppen ezért az angol szellem megértéséhez és elsajátításához feltétlenül szükségesek és nagyon alkalmas alapul kinálkoznak a nyelv helyes megtanulásához.

A népköltészet színes világa és humora nagy erővel ragadja meg a gyermek érdeklődését és játszva vezeti be a nyelv elemeibe. Ezek a versecskék annyira tipikusan jellemzők az angol nép gondolkodás- és kifejezésmódjára, hogy ismeretük nélkül nem kapunk teljes képet az angol szellemről. Nincs még egy ország, melynek népe olyan szorosan lenne egyetlen közös gyermekkorhoz fűzve, mint az angol. E népnek minden fia ugyanazon gyermekkori hagyományokon nevelkedett, ugyanazokat a versikéket, balladákat és rigmusokat hajtogatta s ugyanazokat a dalcskákat énekelte. E dalok, versikék vagy rigmusok — mint az angol nevezi: *Nursery Rhyme*-ek — az irodalom szempontjából is rendkívül értékes alkotások, mert a népléleknek közvetlen megnyilatkozásai. E mondókák, balladák ismerete többet jelent a művelődésrajz szempontjából is, mint száz ismeretterjesztő leírás Londronról és az angol nép tulajdonságairól. Azonkívül nyelvük könnyű, a gyermek és az egyszerű ember színvonalaéhoz mért, de nagyon zamatos, eredeti és fordulatos. Tárgyuk egyszerű, sokszor párbeszédes formába van öntve és mindig tipikusan angol.

Alakjaik az angol gyermekvilág kedvencei, amelyeket minden angol ember régi ismerőseként üdvözöl. Nem is nevezhetnék angolnak magát az, aki nem ismeri Maryt és a hűséges bárányt, amely a kislányt elkísérte az iskolába; az öreg anyókat, aki egy cipőben lakott; a tojásembert, aki leesett a kőkerítésről és összefört; a királyt, akinek fekete rigókat sütöttek a pástétomába; Muffet kisasszonyt, akit megijesztett a pók; Jack-et, aki házat épített; az egeret, amely az órába bújt; a babát, aki leesett arról a fáról, amelyen a bölcsője ringott stb. Se vége, se hossza nem lenne azoknak a tipikus alakoknak, amelyek minden angol ember emlékezetét ellepik, valahányszor visszagondol gyermekkorára. A könnyű, szemléletes kis jelenetek vagy cselekmények humorosan és végtelen egyszerű nyelven vannak megírva. Rítmusuk fülbemászó és dallamos, a légtöbb közülük éneklésre is alkalmas.

Példakép megemlítek néhány ilyen kis gyermekverset: a *Leánykérés* címűt, a magyar Hamupipókének angol megfelelőjéről, a kis Polly Flindersről szóló versikét, az öreg Hubbard anyó-ról szólót, a *To Babylon* címűt. Száz meg száz ilyen bájos, csengő-bongó versike él az angol gyermekek száján, gondolatkörük fel-öleli mindazokat a fogalmakat és tárgyakat, amelyekből a gyer-meknyelv összetevődik s amelyek a gyermek érdeklődésének körébe esnek.

Az idegen nyelv tanításának kezdőfokán a népköltészet ter-mékei sokkal rokonszenvesebb anyagul kínálkoznak, mint a gya-korlatias irányt szolgáló sablonos beszédtemák (ház, kert, szántó-föld stb.), melyek a középiskolai nyelvtanítást a nyelvmesterek tanításának színvonalára süllyeszti.

A hallásos-rajzos módszer szerint kiválasztjuk a tanítás alapjául szolgáló versecskét, mely a beszédgyakorlatnak gerince lesz. A versben előforduló cselekvéseket felbontjuk jelenetekre. Egy-egy kis vers cselekményéből négy-öt jelenetet is alakíthat-nak. Ezek megalkotása a tanár képzelőtehetségére van bízva, de fontos az, hogy a bennük szereplő tárgyak és személyek azonosak legyenek a felvett versike alakjaival. A tetszés szerint felépített jeleneteket a tanár egyszerű sematikus vonalakkal felrajzolja a táblára, vagyis illusztrálja a megtanítandó szöveget. A tanulók szintén rajzolnak. A gyermekek rajzolás közben a lehető leg-egyszerűbb formákat használják, de megengedhetjük nekik azt is, hogy fantáziájuk szerint ki is bővíthessék a rajzot. Az illusztrá-lás mindig a beszéddel párhuzamosan történik. A tanár rajzolás közben, fennhangon mondja az ábrázolt jeleneteket és ismételteti a beszédet a rajzoló gyermekekkel. Így az illusztráció kapcsán a gyermek már jól átélt szókincs birtokába jut. A kép, a mozgás és a rajzolással járó tevékenység szoros asszociációba olvad össze a hallott és sokszor átismételt szavakkal. A tanulók rajzolás közben a tanárral együtt karban beszélnek, folyton mondogatva (szavak-kal kísérve) az éppen ábrázolt jelenetekhez a megfelelő szöveget. A gyermek a rajz elkészítése után újra meg újra elmeséli a maga-készítette kép jeleneteit. (Egy-két szót fel is írhatunk a rajz mellé.)

A bevésének ez a módja egyelőre még főképp látáson alapszik. A képek nyomán elsajátított szókincs csak akkor válik a tanuló-nak igazi tulajdonává, mikor a hallott szavakból és látott tár-gyakból összetett kis ballada vagy mondóka melodikus, fülbe-mászó formájával a már felfogott szavakat mintegy dinamikus sémába foglalja össze. A megtanult vers adja a halláscs érzékel-tetés szintézisét.

A gyermek a versikét hallás után könnyen elsajátítja és bár-mikor könnyen felidézi emlékezetébe. A vers megtanítása a rajz elmesélése után történjék és mindenkor az írás előtt. Ha a gyer-mek már majdnem teljesen tudja a verset, a tanár csak akkor írja fel a táblára. Ilymódon a szöveg olvasása nem a nehéz he-

lyesírás kibetűzése, hanem a már ismert, hallott és használt szavakra való egyszerű ráismerés.

Az ilyen olvasás biztos és helyes kiejtést eredményez, mert a tanuló nem olvasási szabályokhoz alkalmazkodik, hanem a hallott szavakra támaszkodik.

A második vers feldolgozása és megtanítása ugyanígy történik, de ezután következik az új módszernek legfontosabb része: *a gyermek öntevékenységének kihasználása*. A tanult két vers szókincséből a gyermek mondatokat alkot, sőt a két mese szavaiból próbál egy általa kigondolt újabb kis mesét összeállítani. A további tanítás során minden újabb mese vagy vers szókincsét hozzákapcsolják az előbb tanult szavakhoz és együtt felhasználják újabb mesék kigondolására s elmondására. Ilyképen a tanult szókincs állandóan használatban van, a beszédkészség gyorsan fejlődik, a tanult szavak pedig nem mehetnek feledésbe.

A tanulók kezdetben csak az írott szöveget olvassák és azt másolják be füzetekbe. A nyelvtan tanítása induktív úton történik. A tanár egy-egy szöveg módszeres előadása után külön felhívja a tanulók figyelmét az igék és a főnevek alakjaira. A tanulóknak külön nyelvtanfűzetük van, amelybe összegyűjtik a különféle alakban előforduló igéket, főneveket, melléneveket stb. Később, mikor már a képek elbeszélésekor a gyermek önállóságának is nagyobb szerep jut, a nyelvtanfűzetet mint fontos segédeszközt használjuk, mely a helyes kifejezésekhez és beszédformákhoz segít hozzá bennünket. A tanulók kezdetben nem vezetnek szótárt, ehelyett állandóan kéznél tartják rajzfűzeteiket, a képecskéikkel. A képek mellé vagy a fűzet szélére szavakat is írathatunk.

Az új módszer természetesen megkívánná a megfelelő új tankönyvet is, mert az új módszert a használatban levő régi tankönyvekkel összeegyeztetni igen nehéz.

Új módszeremet a budapesti Ráskai Lea-Leánylíceumban próbálom ki, s ezévi tapasztalataim azt mutatják, hogy a gyermekek örömmel tanulják az angol nyelvet, szeretik a rajzolást és a hallás után való tanulást. A rajzokat minden tanuló velem egyidejűleg el tudja készíteni. A rajzolás közben való beszéd kezdetben nehezen ment, de 2—3 hét múlva már hozzászoktak a gyermekek és buzgón ismételtették a képekről mondott szöveget.

Azt tapasztaltam, hogy a karban való beszéd bátorrá teszi a gyermeket és kellő ellenőrzés mellett biztos és jó kiejtést eredményez. A szöveget mindig jól és folyékonyan sajátították el, bár leckét sohasem kaptak. A rajzokat pedig nagy kedvvel csinosították, kiszínezték otthon.

Az olvasás és írás elsajátítása játszva történik. A helyesírás tanítása a kezdőfokon még csak abból áll, hogy miután egy-egy szöveget felírtunk a táblára, tüzetes megvizsgálás tárgyává tesszük. Minden tanuló elmondja, hogy melyik szó írott alakja okozta neki a legnagyobb meglepetést. Megállapítjuk, hogy me-

lyik szó írása hasonlít legjobban a kiejtéshez, melyik tér el legjobban. A tanulók azután otthon gyakorolják az írást.

A következő órákon cédulákat osztok ki, amelyekre a tanulók emlékezetből írják le a szöveget. Minden második óra elején 10 percet szentelünk az emlékezetből való írásnak. Ez sokkal kevesebb időt vesz el, mint ha egy-egy tanuló írna a táblára.

Az első dolgozat a szokásos másolás vagy diktálás helyett képleírás volt, eredménye nagyon kielégítőnek bizonyult. A második dolgozatban a tanulók már három vershez fűzött történetet dolgoztak fel oly módon, hogy az előforduló szavakból és kifejezésekből egy új kis mesét állítottak össze.

A tanulók a képecskék és a versek szövegét nagy kedvvel variálják és nagy örömmel alkotnak új mondatokat. Meglepő, hogy 2—3 képecskére mennyi önálló mondatot tudtak összehozni már az első órákon. A gyermekek mintegy játszanak a szavakkal. Az új mondatképzést a „haragszom rád“ játékkal gyakorolják be. Ezt a játékot nagy kedvvel úzik.

A III. osztály még igen alkalmas a játékos, de mégis komoly alapú nyelvtanulásra. Ebben a korban a gyermek játékos kedve még eleven, utánzó hajlama is jól kihasználható, kedve van a rajzoláshoz és a hallás után való tanuláshoz is. Nagy veszteség lenne a gyermekre nézve, ha a líceum megszüntetésével a második modern nyelvet is eltörölnék a III. osztályból és helyette a latin vonulna be a leányiskolába is. Ebben az esetben a gyermek kitűnő nyelvtanulási diszpozícióit és friss befogadóképességét ismét a holt nyelv javára kellene kihasználni. Játékos és eleven módszerrel pedig a gimnázium V. osztályában már nem lehet kísérletezni.

Szász Pálné Martos Nóra.

Gyermek- és ifjúságtanulmányi kiállítás az egri érseki tanítóképzőben.

A szakképzés elmélyítésére és korszerűbbé tételére az egri érseki tanítóképző az elmúlt esztendőben széleskörű és több esztendőre tervezett gyermektanulmányi munkába kezdett. Nagy költséggel beszerezte azokat a modern antropometriai eszközöket, amelyek lehetővé teszik a gyermek testi fejlődésének tudományos célú vizsgálatát. Csaknem négyezer elemiiskolás gyermekben végzett súly- és magasságméréseket. Ezenkívül összegyűjtötte ezeknek a gyermekeknek személyi, családi, társadalmi és tanulmányi adatait. Falusi és városi gyermekek játékaiból és kézimunkáiból is hatalmas gyűjteményt állított össze. Ebből az anyagból az elmúlt iskolai év végén az intézet zenetermében kiállítást rendezett.

A kiállítás rendezésében az a törekvés vezette, hogy a pedagógiai gondolatot minél szélesebb körökben népszerűsítse, a gyermek iránti komoly érdeklődést és felelősségtudatot felkeltse, illetve erősítse. Mindezt a tények pontos és politikától mentes feltárásával igyekezett elérni. Abból a sokoldalúan megokolt